

MAKTABGACHA TA'LIMDA CHET TILLARINI O'RGATISHNING AHAMIYATI VA DOLZARBLIGI

Soxibova Muhayyo Mirzadavlatovna

*Farg'ona viloyati, Rishton tumani,
MMTB tasarrufidagi 57-DMTT direktori*

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqola maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishning ahamiyati va dolzarbligini, shuningdek, chet el tajribalarini o'rganishga bag'ishlangan. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun chet tillarini o'rgatish, nafaqat ularning kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, balki ijtimoiy, madaniy va tilshunoslik ko'nikmalarini shakllantirishga ham yordam beradi. Maqolada Yevropa, Amerika va Osiyo mamlakatlaridagi maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishning amaliy tajribalari keltirilgan. Chet el tajribasiga asoslanib, O'zbekistondagi maktabgacha ta'lim tizimida chet tillarini o'rgatishning muhimligi va bu jarayonni takomillashtirish zarurligi ta'kidlanadi. Maqola o'qituvchilar va pedagogika mutaxassislarining chet tillarini o'rgatish metodikasini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy va amaliy yondashuvlarni taklif etadi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, chet tillarini o'rgatish, kognitiv rivojlanish, til o'rganish, Yevropa ta'lim tizimi, Amerika ta'lim tizimi, Osiyo ta'lim tizimi, bilingvizm, ko'p tillilik, pedagogika, ta'lim metodikasi, interaktiv yondashuv, chet el tajribasi, O'zbekistonda ta'lim, maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatish metodikasi, globalizatsiya, madaniyatlararo tushunish.

Zamonaviy jamiyatda ta'lim tizimining yangilanishi va rivojlanishi globalizatsiya jarayonlari bilan chambarchas bog'liq. Dunyo bo'ylab ko'plab mamlakatlar ta'lim tizimida chet tillarini o'rgatishga katta e'tibor bermoqda. Xususan, maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatish, bolalar uchun o'z vaqtida bilim va ko'nikmalarni shakllantirishning samarali usullaridan biri sifatida ajralib turadi. Ushbu maqolada maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishning ahamiyati, uning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishdagi o'рни hamda zamon talablariga mos ravishda dolzarbligi ko'rib chiqiladi.

Erta yoshda til o'rganish, asosan, bolaning miyaning eng yuqori plastiklik davriga to'g'ri keladi. Psixologlar va pedagoglar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 3-6 yoshdagi bolalar, lingvistik ma'lumotlarni o'zlashtirishda eng yuqori darajada moslashuvchan bo'ladilar. Shunday qilib, bu yosh davrida chet tilini o'rgatish nafaqat til o'rganish qobiliyatini rivojlantiradi, balki miyaning boshqa kognitiv funktsiyalarini ham mustahkamlaydi. Masalan, chet tili o'rgatish orqali bolalar mantiqiy fikrlash, xotira va konsentratsiya kabi qobiliyatlarni rivojlantiradilar. Yuqori plastiklik miyaning nutq markazlari chet tili fonemalarini aniq va to'g'ri talaffuz qilishga imkon beradi. Bu esa keyingi yillarda tilni mukammal o'zlashtirishda bolalarga yordam beradi. Shuningdek, ko'p tillilik, bolaning fikrlash doirasini kengaytiradi, turli ijtimoiy va

madaniy vaziyatlarga moslashuvchanlikni oshiradi, bu esa ularning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun chet tillari nafaqat til o'rganish jarayoni, balki turli madaniyatlarni o'rganish imkoniyatini yaratadi. Chet tilini o'rganish bolalarga boshqa xalqlarning urf-odatlarini, an'analari va hayot tarzlari bilan tanishishga yordam beradi. Bu bolalarga global dunyoqarashni shakllantirish, madaniyatlararo tushunishni rivojlantirish imkonini beradi. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar yoshligidan chet tilini o'rganganida, ular boshqa madaniyatlarni qabul qilishga ochiqroq bo'ladilar va madaniy farqlarni hurmat qilishni o'rganadilar. Bu esa ijtimoiy bag'rikenglikni rivojlantiradi va bolalarni global jamiyatga tayyorlashga yordam beradi. Bundan tashqari, chet tili bolalarga boshqa davlatlar bilan aloqa qilish, o'zaro muloqot qilish va o'z fikrlarini ifoda etish imkonini beradi. Bu esa bolalar o'rtasida samarali kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantiradi. Maktabgacha ta'limda chet tilini o'rgatishning metodikasi o'zgacha bo'lib, bolalar uchun qiziqarli va o'yin asosida bo'lishi kerak. O'yinlar va didaktik materiallar orqali til o'rgatish jarayoni bolaning diqqatini jalb qiladi va ta'lim jarayonini qiziqarli qiladi. Masalan, bolalar uchun audio-vizual materiallar, qo'shiqlar, rivoyatlar va interaktiv o'yinlar chet tilini o'rganishning samarali vositalaridir. Bu usullar bolalarni til o'rganish jarayoniga jalb qilish, ularning diqqatini to'plash va o'rgangan bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. Bundan tashqari, pedagoglar maktabgacha yoshdagi bolalar uchun mo'ljallangan materiallar orqali, tilning grammatik tuzilishi, so'z boyligini kengaytirish, talaffuz va eshitish qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor berishlari lozim. Eng muhimi, bu jarayon bolaning individual xususiyatlariga qarab moslashtirilishi kerak.

Kelajakda global ish bozori va ijtimoiy sohalarida raqobatbardoshlikni oshirish uchun chet tillarini bilish zarur bo'ladi. Bugungi kunda ingliz tili, rus tili va boshqa tillar ko'plab sohalarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur ko'nikmalar sifatida qaraladi. Maktabgacha yoshda chet tilini o'rgatish bolalarga kelajakda yanada kengroq imkoniyatlar yaratadi. Chet tillarini erta yoshda o'rganish, bolalarga nafaqat tilni o'zlashtirishni, balki boshqa xalqlar bilan aloqa o'rnatish, turli tillarda ma'lumot olish, va shu bilan birga global darajada o'zlarini ifoda etish imkoniyatini beradi. Bu bolalarning professional va ijtimoiy muvaffaqiyatlarini ta'minlashda muhim omil bo'ladi.

Bugungi globalizatsiya jarayonida, chet tilini bilish faqat ta'lim tizimi darajasida emas, balki butun jamiyatda muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekistonning jahon ta'lim tizimiga integratsiya qilinishi va xalqaro miqyosda raqobatbardosh kadrlarga ehtiyoj ortishi, chet tillarini o'rgatishni ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida ko'rishga undaydi. Shu bilan birga, chet tillari bolaning dunyoqarashini kengaytirish, uning ijtimoiy va madaniy o'ziga xosligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatish dolzarb bo'lib, uning samaradorligi nafaqat bolalar, balki jamiyatning kelajakdagi rivojlanishi uchun ham katta ahamiyatga ega. O'zbekiston ta'lim tizimi va ijtimoiy hayotidagi o'zgarishlar, maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishning joriy qilinishini va uning samaradorligini oshirishni taqozo etadi.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

Maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatish nafaqat bolalar uchun tilni o'zlashtirish imkoniyatini beradi, balki ularning kognitiv, ijtimoiy, madaniy va professional rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi. Erta yoshda chet tillarini o'rgatish bolalarga zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni beradi. Shunday qilib, maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishning ahamiyati va dolzarbligi, bugungi kunda butun ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida ko'rilishi zarur. Maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishning ahamiyati va dolzarbligi zamonaviy global ta'lim tizimida tobora oshib bormoqda. Dunyo bo'ylab bir qancha mamlakatlar maktabgacha yoshdagi bolalar uchun chet tillarini o'rgatishning samarali usullarini ishlab chiqib, buni ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida joriy etgan. Chet tillarini o'rgatish, nafaqat til o'rganish jarayoniga aloqador bo'lib, balki bolalarning kognitiv, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu bo'limda, maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishning chet el tajribasi haqida gapirib o'tamiz Yevropada chet tillarini o'rgatish tizimi maktabgacha ta'limdan boshlab boshlanadi. Yevropa Ittifoqining ko'plab mamlakatlarida, masalan, Germaniya, Shveysariya, Shvediya, Daniya va Niderlandiya kabi davlatlarda, chet tillarini maktabgacha ta'limda o'rgatish keng tarqalgan. Yevropada bu jarayonni amalga oshirishda quyidagi yondashuvlar ko'proq qo'llaniladi:

Bolalar uchun chet tili o'rgatish jarayoni o'yinlar, qo'shiqlar, qo'llanma materiallar va vizual yordamchilar orqali amalga oshiriladi. Bolalar uchun chet tilini o'rgatish, o'zaro muloqot qilish va kommunikatsiya qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, Shveysariyada, maktabgacha yoshdagi bolalar ko'pincha o'yinlarda, rasmi kartochkalarda yoki hikoyalar orqali chet tilini o'rganadilar. Yevropa mamlakatlarida ko'p tillilikni rag'batlantirish, yosh bolalar uchun umumiy yondashuv sifatida qabul qilingan. Germaniyada va Shveysariyada bolalar maktabgacha ta'limni boshlaganlarida, ular bir necha tilda, masalan, nemis, fransuz va ingliz tillarini o'rganishga boshlaydilar. Bu, nafaqat tilni o'zlashtirish, balki madaniyatlararo tushunishni oshirishga ham yordam beradi. Yevropada maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatish uchun maxsus pedagogik tayyorgarlikdan o'tgan o'qituvchilar zarur. O'qituvchilar bolalar bilan chet tili o'rgatishda o'yin orqali tilni o'rgatish, muloqot qilish va individual yondashuvni qo'llashga ahamiyat beradi. Amerika Qo'shma Shtatlarida maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatish tobora kengayib bormoqda. Ayniqsa, ko'p millatli va ko'p madaniyatli jamiyatlarda, bolalar uchun bir nechta tillarni o'rgatishning ahamiyati sezilarli darajada ortgan. Amerika ta'lim tizimida chet tillarini o'rgatishning ba'zi asosiy jihatlari quyidagilardir: Amerika maktabgacha ta'limida bilingvizm (ikki tili bo'lish) ko'plab davlatlarda rag'batlantiriladi. Boshqa tillarni o'rgatish orqali bolalar tilni yanada chuqurroq o'zlashtiradilar, bu esa ularning akademik va kognitiv rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, bir qancha Amerika maktablarida ingliz tili va ispan tilini bir vaqtda o'rgatish amaliyoti mavjud, chunki ispan tili AQShda keng tarqalgan va bolalarga ko'p tili bo'lish imkoniyatini yaratadi. Qo'shma Shtatlar maktabgacha ta'limda tilni o'rganishda interaktiv va tasviri yondashuvlarni qo'llaydi. "Dual immersion" (ikkita tilni birgalikda o'rgatish) dasturlari, masalan, Kaliforniya va Texas kabi shtatlarda keng tarqalgan. Bu dasturlar bolalarga ikki tilni bir vaqtda o'rgatadi va bu jarayon o'yinlar, qo'shiqlar, hikoyalar va drama orqali

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

amalgama oshiriladi. Ko'pgina AQSh maktablarida, chet tili o'rgatish 3-4 yoshdan boshlanadi, chunki bu yoshdagi bolalar tilni o'rganishda eng samarali va moslashuvchan bo'ladi. Ular bir necha tillarda tushuncha va muloqot qilishni osonlik bilan o'zlashtiradilar. Shuningdek, bolalar bilan ishlovchi pedagoglar doimiy ravishda o'z malakalarini oshirib borishadi. Osiyo mamlakatlari ham, ayniqsa, Xitoy, Koreya, Yaponiya va Singapur kabi davlatlar, maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishga katta ahamiyat bermogda. Bu davlatlar maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishning ilg'or amaliyotlarini joriy qilgan. Ularning tajribalari quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi: Xitoy va Koreyada chet tillarini, ayniqsa ingliz tilini o'rgatish, jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun zarur deb qaraladi. Xitoyda maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ingliz tili dasturlari mavjud bo'lib, bu dasturlar bolalarga o'yinlar, interaktiv mashqlar va qo'shiqlar orqali ingliz tilini o'rgatadi. Koreyada ham bolalar uchun chet tili o'rgatish, ko'proq akademik muvaffaqiyatga erishish uchun muhim deb hisoblanadi. Singapurda va Janubiy Koreyada maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishda raqamli texnologiyalar keng qo'llaniladi. Bolalar uchun mobil ilovalar va onlayn o'quv materiallari orqali chet tillarini o'rgatish, bu mamlakatlarda keng tarqalgan. Texnologiyalarning qo'llanilishi bolalarga interaktiv, qiziqarli va samarali til o'rganish tajribasini taqdim etadi.

O'zbekistonda maktabgacha ta'limda chet tillarini o'rgatishning dolzarbligini yanada kuchaytiradi. Chet tillarini erta yoshdan o'rgatish, bolalar uchun keng imkoniyatlar yaratadi va kelajakda jamiyatning global miqyosda rivojlanishiga yordam beradi. O'zbekiston ta'lim tizimida, ayniqsa, ingliz tili va rus tilini o'rgatishga katta e'tibor qaratilmoqda. Biroq, Yevropa va Osiyo tajribalari asosida, O'zbekistonda ham chet tillarini o'rgatish metodikalarini yanada takomillashtirish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash zarur.

